

1939 áprilisában megtartotta az első magyar kiejtés-versenyt. Pályázhattak az egyetem bölcsészeti hallgatói nemre és szaktárgyra való tekintet nélkül. A résztvevők valamely szabadon választott író művéből olvastak fel részleteket.

Az első ejtési verseny sok-sok érdekes tanulsággal járt. Fényt derített arra, hogy milyen nehéz megállapítani a jó magyar ejtés jellemző sajátosságait. Teljesen igazolta azt a nagyjában már megfigyelt jelenséget, hogy a vidékről származók kiejtése összehasonlíthatatlanul jobb, mint a fővárosiaké. Kiderült az is, hogy a helyes magyar köznyelv ejtési sajátosságait nem lehet egyetlen vidéken beszélt köznyelvből megállapítani, mert a köznyelvben is érezhetőek különböző árnyalatok. Nem szabad tehát arra törekedni, hogy minden nyelvjárási sajátosságot kiirtsunk a köznyelvből, csupán csak a színmagyar vidékek beszédében ismeretlen idegenszerűségektől kell megtisztítani. Egy váratlan megállapításra is vezetett a verseny, s ez az volt, hogy a férfiak kiejtése magyarosságban, ízben felülmúlja a nők kiejtését. Ezzel a javítás egyik útját is megjelölte. A gyermek nyelvét az anyjától tanulja, tehát elsősorban a nőket kell az idegenszerű és színtelen köznyelvi ejtéssel szemben ellenállóbbá tenni.

Az első verseny nagy sikerének hatása alatt a bölcsészeti kar a jó magyar ejtési versenyt rendszeresítette. 1940 és 1941 májusában megtartották a második és harmadik versenyt, amelyen ismét nagy számban versenyeztek a legjobb magyarsággal beszélő diák hírnevéért. A jó és helyes ejtés versenyei a pályázók érdeméből a szép ejtés versenyeivé alakulnak át. Nem is ejtési versenyek voltak csupán, hanem egy kissé ünnepek is: a szép magyar szónak ünnepei. A versenyek és az ítélőbizottság tagjainak a verseny tanulságait ismertető észrevételei a tudományos világ számára is nagy tanulságokkal jártak.

A jó és szép magyar beszédért megindított mozgalom láthatólag mind nagyobb és nagyobb hullámokat ver. Kodály Zoltánnak köszönhetjük, hogy hallóvá tette eltompult fülünket. A Pázmány-Egyetem bölcsészeti kara pedig a jó ejtési versenyek megrendezésével és a jó magyar ejtés iratainak kiadásával nemcsak a nyelvművelő mozgalomnak, hanem a magyar nyelv-tudománynak is hasznos szolgálatot tett.

Arvay József

A szószaporítás egynéhány példája. Az ember arra törekszik, hogy gondolatait olyan szabatosan fejezze ki, hogy félre ne értsék, hogy pontosan azt értsék, amit közölni akar. Ez a törekvés sokszor arra csábítja, hogy egyes dolgokat megismételjen, vagy hogy fölöslegesen nyomatékosítsa, egyszerűen, hogy szót szaporítsa. Ez az a hiba, amelyet a régi stílisztikák pleonazmusnak, tautológiának neveznek.

Természetesen tudni kell, hogy a *szószaporítás* (így nevezhető a pleonazmus és a tautológia együttvéve) nem egy a költői vagy szónoki ismétléssel és fokozással, ámbár mind a kettő hasonló lelkiállapotnak és hasonló szándéknak a következménye. Ez a mondat például: „*Az álmokat nem lehet legyőzni, az álmok legyőzhetetlenek*” (régecskén hallottam a rádióban) — minden látszat ellenére sem szószaporítás, hanem a gondolat ismétlésének szónoki formája.

De nem szaporítom tovább a szót. Azt veszem észre, hogy igen gyakori a kötőszóknak és határozószóknak fölösleges ismétlése, illetőleg szaporítása. Az is érdekes, hogy leggyakrabban az ellentétes kötőszók halmozása fordul elő, mint pl. *de azonban, mégis azonban*. Ennek a kettőnek megfordítása,

azonban mégis, szükség esetén helyes is lehet. Arany János Toldi-jának második énekében is ezt olvassuk: *Mégis, mind a mellett* — mily Isten esodája! — Egy zokszót sem ejt ki Toldi Györgyre szája.

Nem is szükséges tovább bizonyítgatnom, hogy ismétlés és ismétlés között mekkora különbség lehet, a példának nagyobb bizonyító erejük lesz. Az első: „A tanítórendelet eltiltja a nevelés munkájától és a polgári katolikus tantervet *pedig* üldözik.“ Aláhúztam a két kötőszót, az egyik közülök fölösleges. Helyesebb a *pedig* megtartása, amely ebben az esetben nem ellentétes, hanem kapcsoló kötőszó. — A második példa: „Tamási Áron is *szintén* ebben az antológiában lép először a nagy nyilvánosság elé.“ Ebben a mondatban is (vagy: *szintén*) csak az egyik kapcsoló kötőszóra van szükség. — A harmadik: „...soha életében nem játszott labdarúgó csapatban, és mégis ennek ellenére egyike a világ legjobb szakértőinek.“ Két ellentétet kifejező kötőszó, közülök egy is elég, a *mégis* szokottabb és egyszerűbb. — A negyedik példa: „...az Opera állami intézmény és *így* következképpen (annak) művészi és műszaki alkalmazottai állami alkalmazottak.“ Vagy az *így*, vagy a *következképpen* fölösleges, de akár a *tehát*, akár az *ezért* következtető kötőszó használata természetesebb lett volna. — Az ötödik példa: „...ez természetesen nem azt teszi, hogy most már csak *kizárólag* korunk íróit olvassuk.“ Elég volna a *csak*, elég a *kizárólag* is egymagában. Ez a második határozószó egy kissé csinálnak tetszik, röviden azt jelenti, hogy *minden mást kizárva*. Sajátságos azonban, hogy nem érezzük fölöslegesnek, tehát nem ütközünk meg rajta, ha a két szó rendjét megcseréljük; *hogy kizárólag csak korunk íróit olvassuk*; így csak nyomatékosabbá tettük a kifejezést. — A hatodik: „...fontos, hogy a könyvek *egyre mindinkább* növekvő rengetegében tájékozódhassunk.“ Világos, hogy ebben a mondatban csak az egyik határozószóra van szükség: *egyre* növekvő rengetegében, vagy: *mindinkább* növekvő rengetegében. — A hetedik példa: „...a legszenvédélyesebb hangú növekvő rengetegében. — *A* *nyolcadik* példa: ...a baloldalon *eggyaránt*.“ Helyesen: ...a baloldalon *keletkezett úgy*, ha a jobb, *mint* a baloldalon *eggyaránt*. Az jobb- és a baloldalon *eggyaránt*, vagy: *mind* a jobb-, *mind* a baloldalon. Az *úgy* — *mint* szerkezet németesség. — A *nyolcadik* példa: ...sokkal *inkább indokoltabb* benne a közpénzek kezelőjét látni.“ A fokozás kétszer van meg ebben a kifejezésben. Helyesen: sokkal indokoltabb, vagy sokkal inkább indokolt. — A *kilencedik* példa: „...*Bármekkora nagy* is az érdeklődés.“ Nem indokolt. — A *kilencedik* példa: „...*Bármekkora nagy* is az érdeklődés.“ Nem nagyon feltűnő hiba, talán azért, mert elég gyakori. Helyesen vagy: *Bármilyen nagy* is az érdeklődés, vagy: *Bármekkora* is az érdeklődés, minthogy a *mekkora* szóban már benne van a mérték, a nagyság fogalma is. — A *tizedik*: „Mostani írása azért oly mulatságos, mert itt is *örök halhatatlanságot* jósol magának.“ Az *örök* fogalma benne van már a *halhatatlanság*-ban, tehát fölösleges (vagy pedig a halhatatlanság szót kell mással föleserélni). — A *tizenegyedik* példa: „A házat Sz. J. építészmezők tervezi *székely ízü stílusban*.“ Az egész aláhúzott rész különös, az *ízü* mindenesetre fölösleges. Elegendő, sőt több a *székely stílusban* magára, mert amúgy azt hiheti az ember, hogy csak az *ízü* székely a stílusnak, de valójában mégsem az; annyi mintha azt mondaná, hogy *székelyes stílusban* tervezi (a magyaros stílus is kevesebb, mint a magyar stílus). — A *tizenkettedik* példa: „...forrásainak *tetemesen nagyobb része* azonban *túlnyomóan* német.“ Helyesen: forrásainak *tetemesen nagyobb része* német, vagy pedig: forrásai *túlnyomóan* németek. — A *tizenharmadik*: mindnyájunknak *nagyon jól ízllett*. Helyesen: *nagyon jól ízllett*, vagy: *nagyon jól esett*, mert az *ízllett* szóban már amúgy is benne van a jószág is (ízllett = jól esik; jobb is volna egybeírni, így: *jólesik*). Azt sem szoktuk mondani, hogy valami rosszul ízllett, csak azt, hogy *nem ízllett* és

ez annyit tesz, hogy *nem esett jól*. — És végül, hogy a példák száma ne legyen 13, a *tizennegyedik példa*: „...remélhetni lehet, hogy Szent Tamás... doktrínái egyengetni fogják az utat.“ Helyesen vagy csupán ennyi: *remélhetni*, vagy pedig: *remélni lehet*.

Az igekötők dolga. Ezekről az igéhez tapadó határozószókról már több ízben volt szó ebben a folyóiratban; hol hibás használatukat kifogásoltuk, hol fölösleges voltukra mutattunk rá, hol pedig elhagyásukat hibáztattuk. Ez az utolsó tünet nem nagyon régi, és a nyelvi vétségek gyors terjedését semmi sem bizonyítja jobban, mint éppen ennek föltűnő elszaporodása.

Kezdetben csak az *úgy tűnik [föl] előttem* szerkezetből maradt ki a *föl* igekötő, minden bizonnyal az *úgy íetszik nékem* szólás hatására (amit az is igazol, hogy ilyen kevert alak is keletkezett: *úgy tűnik nékem*). Ez az egyetlen hiba elég volt ahhoz, hogy egész sor hasonló keletkezzék. Belőlük elég sokat bémutattam volt az EM. XLV. 1940. évfolyamának 256—258. lapján. Ijesztő és bosszantó gyakoriságuk arra ösztökél, hogy a hibára való rámutatással tovább terjedésének meggátlására még egyszer kísérletet tegyek. Most is, mint legutóbb, csak válogatott példákat sorolok föl, legtöbbet abból a fajtából, amely legtöbbször fordul elő. Mindenik följegyzésemmek előadása igen sok helyet foglalna el, de meg fölöslegesnek is tartom, mert vagy meggyőző valakit egynéhány példa is, vagy székérdereknyi sem. Legfeljebb a megdöbbenés volna erősebb a hibarenetget látván.

„A cél megközelítéséig azonban még nem jutottak *lell*.“ — „... olyan házasélet, mint a Helmeréké, ma alig képzelhető *lell*.“ — „... az utolsó négy ábra *lel*-Imosódottsága miatt nem ér semmit.“ — A Kathona-udvar temetője a Szőlődomb felső végében terült *lell*.“ — „A költő képtelen a megfogott valóságot kezében tartani, ... olykor valami szubtilis és zavart homályba tűnik *lell*.“ — „... az emberek többsége igen nagy vagyoni egyenlőtlenségeket is szívesen *lel*-Ivisel.“

Szinte asszociálom ezeket a verseket az olasz hegyekkel, pedig egy magyar, sőt „népi“ költő életét idézik *[föl]*.“ — „... a zavar és homály pedig a modern fantaszikum színeit ilti *[föl]*.“

„Nemcsak a cselekmény, de a jellemzés is kívánnivalókat hagyott *[hátra]*.“

„... a szemeken túl, a magas homlok bolthajtása alatt rendkívül gazdag tudás tárházai nyíltak, mely*[ek]* *[ki]*-fogyhatatlan anyagot nyújtott[ak] az összevetésekre“. — „... nagyobb méltóság jár *[ki]* a szellem arisztokrátáinak, mint a világ hatalmasainak“. — „De mihelyt közelebbi megjelölést akar a szerző, máris egész sor újabb hiba kerül *[ki]*.“ — A két pót gondolatot az álommunka olyképp választja *[ki]* vagy *meg]*.“

„A metafora hangulatból keletkezett; ... hogy önmagában jó-e és hatá-sos-e, az nem a logikán fordul *[meg]*.“ — „A légzés, evés és alvás mögött... szerteágazó fizikai-kémiai folyamatok sorozata húzódik *[meg]*.“ — A gépkocsivezető kézrekerítésére széleskörű nyomozás indult *[meg]*.“ — „Az áttekintést ezenkívül az a körülmény is *[meg]*-nehezíti...“ — „T. víg elbeszéléseiben jóízű, természetes humor nyilvánul *[meg]*.“ — „... nemsokára felcsendült gyermekesen tiszta hangja, mely áttetsző volt, mint a fény, s finom, alig érezhető remegéssel telt *[meg]*, mint a napsugár“ (Esetleg: *volt tele*, mint a napsugár).

„... az olvasó nemcsak az íróval, hanem a megfigyelttel is azonosul (még akkor is, ha ez a megfigyelt ellenszenves és *[vissza]*-hatásító).“